

Još jedan prinos Katice Krešić proučavanju i vrednovanju spisateljske djelatnosti franjevac Bosne Srebrene

Katica Krešić, *Jezik i gramatičarska tradicija franjevaca Bosne Srebrene*, Fram Ziral Mostar, 2020.

UDK: 811.163.42(497.6)(091)(049.3)
27-789.32(497.6)

Fram Ziral Mostar objavio je potkraj 2020. god. knjigu *Jezik i gramatičarska tradicija franjevaca Bosne Srebrene* autorice Katice Krešić, redovite profesorice na Filozofskome fakultetu Sveučilišta u Mostaru. Recenzije knjige potpisali su prof. dr. Ivo Pranjković i prof. dr. Ljiljana Kolenić.

Uz metodiku nastave hrvatskoga jezika znanstveni je interes Katice Krešić usmjeren na područje hrvatskoga jezika bosanskih i hercegovačkih franjevaca 18. i 19. st. i na jezičnu praksu u Bosni i Hercegovini.

Knjiga, koja obaseže 183 stranice, uz predgovor, iscrpan popis izvora i literature, bibliografsku bilješku i kazalo imena, sadrži tri dijela: *Franjevci Bosne Srebrene i njihovo djelovanje*, *Jezik franjevačkih tekstova* i *Gramatike bosanskih i hercegovačkih franjevaca*.

U prvome dijelu (*Franjevci Bosne Srebrene i njihovo djelovanje*) autorica

je uvodno, uz opis bosanskohercegovačke kulturnopovijesne pozadine, ukratko predstavila spisateljsku djelatnost bosanskih i hercegovačkih franjevaca od Matije Divkovića do kraja 19. st. Skrenula je pozornost na žanrovsku raznovrsnost pisane franjevačke baštine kronološki navodeći nazive autorskih vjersko-poučnih, molitvenih, književno-umjetničkih, priručničkih, udžbeničkih i znanstvenih tekstova. Drugo je poglavlje posvećeno jeziku franjevačkih tekstova i donosi opise slovoписа, pravopisa, fonološko-morfoloških, oblikotvornih, sintaktičkih i leksičkih značajki koje potvrđuju pomno odabrani tekstni primjeri različitih autora. Posebice su iscrpno predstavljena slovopisna kolebanja u Bosni u prvoj polovici 19. st. kao i oprimjerena sintaktička obilježja franjevačkoga književnojezičnog uzusa u kojemu je prepoznatljiv utjecaj latinske sintakse. U jezičnim opisima

posebno mjesto zauzimaju izdanja iz Hercegovine koja je u drugoj polovici 19. st. doživjela kulturni procvat i razvila bogatu nakladničku djelatnost. Autorica je izdvojila nekoliko činjenica važnih za proces standardizacije hrvatskoga jezika i djelovanje bosanskih franjevacu: ujedinjujuću ulogu redodržave koja je obuhvaćala govornike prilično ujednačenih štokavskih govora, socijalno-političke čimbenike (povezanost s europskim kulturnim procesima), višestoljetni kontinuitet franjevačkoga literarno-jezičnog uzusa, žanrovsku raznovrsnost franjevačkih tekstova te jednu aktivnost vezanu za razdoblje ranoga djelovanja bosanskih franjevca – izdanje Bandulavićeva lekcionara.

U trećemu, najopsežnijem dijelu knjige (*Gramatike bosanskih i hercegovackih franjevaca*), koje sadrži više potpoglavlja, autorica se bavi dvojezičnim gramatikama koje su sastavili franjevci Bosne Srebrene u 18. i 19. st.: fra Tomo Babić, fra Lovro Šitović, fra Stjepan Marijanović, fra Ambroz Matić, fra Filip Kunić, fra Anđeo Kraljević, fra Franjo Milićević, fra Marijan Jakovljević, fra Franjo Ćorić i jedan nepoznati autor. Riječ je o priručnicima u kojima je strani jezik (latinski, talijanski ili turski) protumačen hrvatskim. Budući da su neke od opisanih gramatika (posebice latinske), kako se spominje u

predgovoru, bile predmetom dosadašnjih istraživanja te im je u opisu zbog poznatosti ostavljeno manje prostora u odnosu na ostale, u knjigu su uvrštene radi komparativnoga odnosa razmatranih sadržaja. Hrvatski jezični sustav u gramatikama stranih jezika nije predstavljen, ali ti su priručnici, kako navodi autorica, „sigurno poticali jezikoslovna promišljanja o sustavu i strukturi materinskoga jezika kod učenika, ali i učitelja“ (166). Autorica u opisu stavlja naglasak na hrvatski tekst u gramatikama jer ti opisi, iako stranoga jezika, implicitno otkrivaju stanje hrvatskoga jezika u vrijeme njihova nastanka te daju sliku franjevačkoga udjela u oblikovanju hrvatskoga književnog jezika i njegove standardizacije, slovopisa i hrvatskoga gramatičkog nazivlja. Gramatike se opisuju s obzirom na različite utjecaje, određuju se ustaljeni načini oblikovanja, nova mjesta u sadržaju. Uz predstavljanje strukture svakoga priručnika i razmatranja svih razina gramatičkoga opisa, doznajemo i najvažnije činjenice o životu autora, slovopisu i jeziku hrvatskoga teksta, gramatičkome nazivlju, ali i o dosadašnjim istraživanjima analiziranih priručnika. Proučavanjem hrvatskoga teksta od gramatike Tome Babića *Prima grammaticae institutio pro tyronibus illyricis accomodata*, objavljene

u Veneciji 1712. god., do rukopisa fra Franje Ćorića, iz posljednjega desetljeća 19. st., Katica Krešić ukazala je na putove hrvatskoga književnog jezika, izbor i preuzimanje hrvatskoga gramatičkog nazivlja, slovopisnu problematiku, utjecaj zagrebačke filološke škole u 19. st. na autore u BiH te bosanskohercegovačku franjevačku tradiciju pisanja gramatika. Istaknula je slaba mjesta pojedinih gramatika: nesređeno izlaganje građe, različite prijevode istih riječi (Kunić), *naivne* jednostavne primjere, poglavlja bez primjera, nepotpune definicije, nedosljednosti u primjeni pravila (Milićević), ali i neke novine u odnosu na starije gramatike: sadržajnu cjelovitost (Marijanović), promoviranje i učvršćivanje novoga slovopisa (Marijanović i Kunić), nove sadržajne dijelove (Kunić i Kraljević), prvo navođenje nekih gramatičkih naziva (Šitović, Matić), zavičajnu toponimiju (Marijanović, Matić, Milićević) itd. Izdvajajući nizove gramatičkih naziva iza svakoga opisa, autorica je i u opisu i u popisu pokazala da su autori nazive preuzimali iz starijih priručnika, a neke tumačili višičlanim skupovima ili unosili neznatan broj novih rješenja.

Posebnu je pozornost posvetila rukopisnim gramatikama i djelima nastalim u mostarskoj tiskari u drugoj polovici 19. st. te značenju

te tiskare za hrvatski književni jezik u Hercegovini. I ti su priručnici također pisani u duhu razmatrane franjevačke jezične i gramatičke tradicije, pa i ona najmlađa rukopisna Ćorićeva gramatika, nastala u vrijeme nove jezične politike kojom je prekinut spontani razvoj hrvatskoga jezika u Bosni i Hercegovini. Usporedbe i opisi sadržajne strukture, metodologije te izbor gramatičkih naziva pokazuju povezanost franjevačke tradicije pisanja gramatika Bosne Srebrene i tradicije hrvatskih gramatika na cijelome prostoru gdje su živjeli Hrvati.

Knjiga je namijenjena studentima kroatistike, znanstvenoj javnosti i svima koji žele spoznati razvoj hrvatskoga jezika u Bosni i Hercegovini i upoznati se s hrvatskim priručnicima koje su sastavili bosanski i hercegovački franjevci u 18. i 19. st.

Vrijednost je ove knjige u cjelovitu prikazu gramatičkoga rada bosanskih i hercegovačkih franjevaca i mjesta pojedinih priručnika Bosne Srebrene u hrvatskoj gramatičkoj tradiciji.

S detaljnim prikazom obilježja franjevačkoga književnojezičnog uzusa kojim je zabilježeno višestoljetno stvaralaštvo franjevaca Bosne Srebrene, komparativnim prikazom i opisom tiskanih i rukopisnih dvojezičnih gramatika s posebnim

osvrtnom na njihov metajezik i popisima hrvatskoga gramatičkog nazivlja, knjiga *Jezik i gramatičarska tradicija franjevacu Bosne Srebrene* autorice Katice Krešić važan je prinos proučavanju i vrednovanju sveukupne franjevačke spisateljske djelatnosti u Bosni Srebrenoj.

Irina Budimir
irina.budimir@ff.sum.ba